

“ผู้อพยพทางการศึกษา”: การเคลื่อนย้ายรูปแบบใหม่ของครอบครัวชาวจีน

กรณีศึกษาจังหวัดเชียงใหม่

“Educational Refugee”: The new type of Chinese families’ mobility – the case studies in Chiang Mai province

Yanqing Ping

นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรชาติพันธุ์สัมพันธ์และการพัฒนา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Yanqing_ping@cmu.ac.th

บทคัดย่อ

ช่วงทศวรรษที่ผ่านมาครอบครัวชาวจีนเข้ามาอยู่อาศัยในจังหวัดเชียงใหม่เพิ่มมากขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้บุตรได้รับการศึกษาในโรงเรียนนานาชาติของไทย บทความนี้จึงต้องการนำเสนอว่าเพราะเหตุใดครอบครัวชาวจีนจำนวนมากจึงเลือกพบุตรหลานมาศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่ การศึกษานี้เป็นการศึกษาเชิงชาติพันธุ์วรรณา รวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับครอบครัวชาวจีนจำนวน 3 ครอบครัว ร่วมกับการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมร่วมกับครอบครัวชาวจีนที่อาศัยอยู่ในจังหวัดเชียงใหม่ ในระหว่างเดือน กรกฎาคม พ.ศ.2561 ถึง เดือนมิถุนายน พ.ศ. 2562

จากการศึกษาพบว่าปัจจัยที่ผลักดันให้ครอบครัวชาวจีนตัดสินใจพาลูกมาเรียนที่เชียงใหม่มี 5 ประการ คือ หนึ่ง การดำเนินนโยบายของจีนเช่น นโยบายการเปิดประเทศ และ นโยบาย “ก้าวออกไป” ซึ่งสนับสนุนให้ชาวจีนเดินทางออกไปเรียนต่อต่างประเทศได้อย่างอิสระ สอง หลังจากจีนได้พัฒนาเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว ครอบครัวชาวจีนเริ่มมีความศรัทธาในการส่งลูกไปเรียนที่ต่างประเทศ สาม แรงกดดันจากระบบการศึกษาที่มีการแข่งขันสูง ทำให้ทั้งผู้ปกครองและลูกต่างตั้งเครียดและเหนื่อยล้า สี่ ระบบการศึกษาของจีนเป็นระบบคัดเลือกเด็กเก่งซึ่งทำให้เด็กที่มีผลการเรียนปานกลางขาดความมั่นใจในตนเองและส่งผลกระทบต่อบุคลิกภาพของเด็ก และ ห้า ปัญหามลพิษในประเทศจีนที่ทวีความรุนแรงขึ้นอันเนื่องมาจากการพัฒนาอุตสาหกรรมหนัก ทำให้กลุ่มคนเป็นโรคภูมิแพ้ต้องทนทุกข์ทรมานจึงตัดสินใจออกจากจีนเพื่อพาตัวเองหลบหนีออกจากพื้นที่มลพิษ ซึ่งสาเหตุดังกล่าวเป็นแรงผลักดันให้ครอบครัวชาวจีนตัดสินใจพาลูกมาเรียนที่เชียงใหม่ ทำให้เชียงใหม่เป็นพื้นที่การศึกษาใหม่สำหรับครอบครัวชาวจีน

คำศัพท์ที่สำคัญ: การเคลื่อนย้าย, ครอบครัวชาวจีน, การศึกษา

Abstract

Over the past ten years, the number of Chinese families has been moving in Chiang Mai increasingly in searching for their children’ education. This article aims to explore the reasons why Chinese families intend to bring their children to Chiang Mai for educational propose. This article is an ethnographic study, collected information by using in-depth interview with 3 Chinese families and using participatory observation in their daily life from July 2018 to June 2019. The research found that the Chinese families have 5 main reasons for educational

migration in Chiang Mai. First of all, from perspective of Chinese policies, the reform and opening-up policy and Going out policy that accelerate Chinese migrate from China to foreign countries. Secondly, after Chinese has developed economic rapidly, the economic capability of affording the cost for studying abroad and seeking the good education. Thirdly, Chinese families undergo the pressure and stressed from highly competitive educational system. The fourth, Chinese educational for selecting first-rate students have enter experienced universities, so it's hard to students who are not good at testing. Finally, After Chinese has developed heavy industries, that caused air pollution in many areas, therefore so many Chinese families have decided to go abroad escaping pollution. In summary, Chinese policies influenced the migration of Chinese and the push factors of Chinese families migrated from China to Chiang Mai province.

Keywords: Mobility, Chinese Families, Education

1. บทนำ

ครอบครัวชาวจีนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีและเติบโตขึ้นมาในยุคที่ประเทศจีนเปิดรับความทันสมัยนั้นจำนวนมากตัดสินใจพาลูกหลานไปเรียนต่างประเทศเพื่อแสวงหาการศึกษาที่มีคุณภาพพร้อมกับคุณภาพชีวิตที่ดีให้กับลูก ทั้งประเทศในแถบยุโรป อเมริกา ออสเตรเลีย และส่วนหนึ่งตัดสินใจพาลูกมาเรียนในโรงเรียนนานาชาติที่จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งรัฐบาลไทยและนโยบายท้องถิ่นเองก็ยินดีต้อนรับชาวจีนให้เข้ามาอยู่อาศัย อย่างไรก็ตามครอบครัวชาวจีนไม่ได้ตั้งใจที่จะตั้งรกรากหรืออาศัยอยู่ในจังหวัดเชียงใหม่ไปตลอด แต่พวกเขามองจังหวัดเชียงใหม่เป็นเหมือนจุดแวะพักเพื่อเตรียมความพร้อมให้ลูก ก่อนพาไปเรียนต่อยังประเทศพัฒนาแล้ว

ในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา จังหวัดเชียงใหม่ได้รองรับกลุ่มครอบครัวชาวจีนจำนวนมากที่พาครอบครัวมาอยู่อาศัยระยะยาวเพื่อให้ลูกได้เข้าเรียนในโรงเรียนนานาชาติ ซึ่งการโยกย้ายเข้ามายังเชียงใหม่ของกลุ่มครอบครัวชาวจีนในลักษณะนี้เติบโตขึ้นอย่างต่อเนื่อง การที่ครอบครัวชาวจีนสามารถพาลูกออกมาศึกษาเล่าเรียนยังต่างประเทศได้นั้นไม่ควรมองอย่างผิวเผินว่าเป็นการตัดสินใจในระดับปัจเจกเท่านั้น แต่ควรมองให้เห็นว่าการเคลื่อนย้ายของครอบครัวชาวจีนได้รับอิทธิพลจากการเปลี่ยนแปลงนโยบายทางเศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนระบบการศึกษาของประเทศจีน

โดยในบทความนี้ ผู้ศึกษาจะนำเสนอให้เห็นประวัติศาสตร์การเมือง เศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนนโยบายของรัฐบาลจีนในแต่ละช่วงนั้นส่งผลต่อการเคลื่อนย้ายออกนอกประเทศโดยเฉพาะการเคลื่อนย้ายเข้าสู่ประเทศในภูมิภาคตะวันออกเฉียงใต้ของชาวจีนอย่างไร นอกจากนี้ ยังจะชี้ให้เห็นว่าอะไรคือเหตุผลที่ผู้ปกครองชาวจีนตัดสินใจพาลูกมาเรียนที่เชียงใหม่

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์เงื่อนไขและปัจจัยที่ส่งผลต่อตัดสินใจโยกย้ายของครอบครัวชาวจีนที่เข้ามายังจังหวัดเชียงใหม่เพื่อแสวงหาโอกาสทางการศึกษาให้ลูก

3. การดำเนินการวิจัย

บทความชิ้นนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ รวบรวมข้อมูลจากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับนโยบายของรัฐบาลจีนและการเคลื่อนย้ายของชาวจีนรุ่นใหม่ นอกจากนี้ ยังได้สัมภาษณ์เชิงลึกกับกรณีศึกษาชาวจีน 3 ราย คือ คุณจาง คุณหม่า และคุณหลิว เพื่ออธิบายให้เห็นถึงสาเหตุที่ครอบครัวชาวจีนตัดสินใจพาลูกย้ายมาเรียนที่เชียงใหม่ ใน การนี้ ผู้ศึกษาใช้วิธีค้นหาคณะศึกษาจากการไปในที่ที่มีกัมมิชาวจีนไปรวมตัวกัน เช่น สำนักงานตรวจคนเข้าเมือง และโบสถ์คริสต์จักรจีนเชียงใหม่ แล้วจึงเข้าไปแนะนำตัวพร้อมกันแล้วให้ฟังถึงวัตถุประสงค์การวิจัย และขอความยินยอมเป็นกรณีศึกษา นอกจากนี้ยังได้รับการแนะนำจากกรณีศึกษาในช่วงต้นให้รู้จักกับกรณีศึกษารายอื่น โดยรวบรวมข้อมูลระหว่างเดือน กรกฎาคม พ.ศ.2561 ถึง เดือนมิถุนายน พ.ศ.2562

4. ผลการวิจัย

ผลการศึกษาพบว่าปัจจัยที่ส่งผลให้ครอบครัวชาวจีนตัดสินใจพาลูกจากประเทศมาเรียนต่อในประเทศไทย ทั้งที่ประเทศจีนมีระดับการพัฒนาและมีความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจที่คิดว่าประเทศไทยนั้นมีสาเหตุ 5 ประการ ดังนี้

ประการแรก นโยบายเปิดประเทศ และนโยบายก้าวออกไป ของรัฐบาลจีนส่งเสริมให้เกิดกระแสความนิยมส่งลูกไปเรียนที่ต่างประเทศของครอบครัวชาวจีน

ประการที่สอง การเกิดขึ้นของชนชั้นกลางภายหลังจีนเปลี่ยนระบบเศรษฐกิจเป็นระบบทุนนิยม และการดำเนินนโยบายลูกคนเดียวที่ทำให้ผู้ปกครองชาวจีนมีความสัปดาห์มากพอที่จะทุ่มเทเพื่อการศึกษาที่ดีที่สุดของลูก

ประการที่สาม แแรงกดดันจากระบบการศึกษาของจีนที่ทำให้ทั้งเด็กและผู้ปกครองต้องเผชิญกับความเครียดและความเหนื่อยล้าอยู่ตลอดเวลา

ประการที่สี่ ระบบการศึกษาของจีนให้คุณค่ากับเด็กที่เรียนเก่ง ส่วนเด็กที่เรียนได้ไม่ดีจะไม่ได้รับความสนใจ หรือตกเป็นเป้าการถูกทำโทษจากครู ซึ่งส่งผลเสียต่อพฤติกรรมของเด็ก ทำให้เด็กกลายเป็นคนเงียบ เก็บตัวขาดความคิดสร้างสรรค์ ไม่กล้าแสดงออก ซึ่งหากไม่ได้รับการแก้ไขโดยเร็วอาจทำให้เด็กมีปัญหาด้านพฤติกรรมได้

ประการที่ห้า ปัญหาด้านมลพิษทำให้คนจีนจำนวนมากเจ็บป่วย โดยเฉพาะกลุ่มที่เป็นโรคภูมิแพ้ หนทางที่จะทำให้ไม่ต้องทนทุกข์ทรมานจากโรคภัยคือการพาตัวเองหลบหนีออกจากพื้นที่มลพิษ

บริบททางสังคม การเมือง และเศรษฐกิจที่มีผลต่อการไปศึกษาต่อต่างประเทศของนักเรียนจีน

นักเรียนจีนเพียงจะได้รับอนุญาตให้ออกมาศึกษาที่ต่างประเทศอย่างอิสระภายหลังการขึ้นดำรงตำแหน่งของเติ้ง เสี่ยวผิง ก่อนหน้านั้นการเดินทางไปเรียนต่างประเทศของนักเรียนจีนไม่ใช่เรื่องที่ได้โดยง่าย ซึ่งเป็นผลมาจากนโยบายปิดประเทศที่ดำเนินมาอย่างยาวนาน ย้อนไปในช่วงที่จีนอยู่ในระหว่างก่อสร้างประเทศ ฝ่ายพรรคคอมมิวนิสต์ซึ่งได้รับชัยชนะจากสงครามภายในจึงได้สถาปนาสาธารณรัฐประชาชนจีนขึ้น แนวโน้มการเดินทางออกไปศึกษาต่อต่างประเทศของนักเรียนจีนจึงเปลี่ยนแปลงไปตามนโยบายและสถานการณ์ทางเศรษฐกิจ ซึ่งได้สามารถแบ่งได้เป็น 3 ช่วงเวลาตามบริบททางสังคม การเมือง และเศรษฐกิจ ดังนี้

ก. ช่วงก่อสร้างประเทศและปฏิวัติวัฒนธรรมตามแนวทางเหมาเจ๋อตง

ในระหว่างปี พ.ศ.2492 – ปี พ.ศ.2509 เป็นช่วงเวลาที่ประเทศจีนภายใต้การนำของประธานเหมาเจ๋อตงซึ่งปกครองประเทศด้วยระบอบคอมมิวนิสต์ ได้พัฒนาเศรษฐกิจแบบรวมศูนย์ กล่าวคือ ให้รัฐเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต

โดยกำหนดให้รัฐบาลมีหน้าที่จัดสรรปัจจัยการผลิตทุกประเภทให้กับประชาชน ในช่วงนี้ประเทศจีนให้ความสนใจกับการพัฒนาอุตสาหกรรมหนักและโครงสร้างพื้นฐานเป็นหลัก ได้แก่ โรงงานเหล็ก การทำเหมืองแร่ และสร้างรถไฟเป็นต้น และในขณะเดียวกันประเทศจีนก็ได้สร้างความสัมพันธ์ทางการทูตกับประเทศยุโรปตะวันออกที่ปกครองด้วยระบอบคอมมิวนิสต์ เช่น โซเวียต และยูเครน เป็นต้น ทำให้รัฐบาลจีนได้รับความช่วยเหลือทางด้านเงินทุนและเทคโนโลยี เพื่อให้ประเทศพัฒนาเท่าทันประเทศมหาอำนาจอื่น ๆ ในช่วงนี้มีการส่งนักเรียนไปศึกษาต่อที่ต่างประเทศ โดยทุนรัฐบาลซึ่งคัดเลือกจากนักเรียนระดับหัวกะทิของประเทศ ซึ่งส่วนใหญ่ได้ทุนไปเรียนวิชาทางด้านวิทยาศาสตร์ ต่อมา จีนเริ่มร่วมมือกับประเทศทุนนิยม โดยตั้งเป้าว่าจะทำให้ประเทศเป็นประเทศสังคมนิยมที่ทันสมัย จึงมีการกำหนดแผน “ก้าวกระโดดไกล” (The Great Leap Forward) ที่มีเป้าหมายในการเร่งรัดพัฒนาเศรษฐกิจในเชิงอุตสาหกรรม และมีเป้าหมายที่ชัดเจนว่าจะผลิตเหล็กเพิ่มขึ้นจากเดิมสองเท่า ในช่วงเวลานั้นประเทศจีนจึงหันไปเน้นแค่การผลิตเหล็ก โดยมองข้ามการพัฒนาการเกษตร และในช่วงเวลานี้ การอพยพของชาวจีนลดจำนวนลง ซึ่งเป็นผลมาจากนโยบายทางการเมืองที่ยังคงไม่ต้องการให้คนจีนย้ายถิ่นฐาน ส่วนการคัดเลือกนักศึกษาไปเรียนที่ต่างประเทศก็มีความเข้มงวดมากกว่าเดิม มีการส่งนักศึกษาไปเรียนสาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในประเทศตะวันตก ประมาณ 200 คน นอกจากความสนใจเรื่องความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี จีนยังให้ความสนใจเรื่องภาษาศาสตร์เป็นอย่างมากจึงได้ส่งนักศึกษารวม 1,221 คน ไปเรียนวิชาภาษาศาสตร์ใน 34 ประเทศ (Yao Shuping, 2558)

ในเวลาต่อมาความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับโซเวียตเกิดความริ้วฉาน ซึ่งมีสาเหตุมาจากการตีความเรื่องแนวคิดการปกครองแบบสังคมนิยมที่แตกต่างกัน โดยจีนต้องการปกครองประเทศโดยยึดหลักลัทธิมาร์กซ์-เลนิน ตามแบบสตาลิน ที่ให้ความสำคัญกับระบบนารวมและการเปิดหน้าสู่กับการรุกรานของชาติตะวันตก ขณะที่โซเวียตมีนโยบายที่จะจัดแนคิดแบบสตาลินและมีความคิดที่จะอยู่ร่วมกันกับกลุ่มชาติตะวันตก ความขัดแย้งทางอุดมการณ์การเมืองทำให้เหมาเจ๋อตงไม่ไว้ใจที่จะเป็นพันธมิตรกับโซเวียตอีกต่อไป ผลของความขัดแย้งทำให้โซเวียตเรียกนักวิทยาศาสตร์และช่างเทคนิคจำนวน 1,400 คนออกจากประเทศจีน ทำให้จีนต้องยกเลิกโครงการที่ร่วมมือกับโซเวียตไปมากกว่า 200 โครงการ รวมถึงการพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์และอวกาศ การถอนตัวของโซเวียตทำให้จีนล้มเหลวทางเศรษฐกิจและแผนก้าวกระโดดไกล (The Great Leap Forward) ก็พลอยล้มเหลวไปด้วย

ระหว่าง ปี พ.ศ.2509 – ปี พ.ศ.2519 เป็นช่วงเวลาที่เหมาเจ๋อตงประกาศการปฏิวัติวัฒนธรรมจีน กิจกรรมในประเทศเน้นหนักไปที่ขบวนการเคลื่อนไหวการเมืองเพื่อนำประเทศไปสู่ระบอบคอมมิวนิสต์เต็มรูปแบบ ช่วงเวลานี้โรงเรียนต่าง ๆ ถูกบังคับให้หยุดการเรียนการสอนเพื่อให้นักเรียนหันทำกิจกรรมทางการเมืองแทน เช่น การไปเข้าร่วมขบวนการ “Red Guards”¹ ส่วนนักศึกษาที่เรียนจบจากต่างประเทศและเดินทางกลับมายังจีน ต่างโดนตีตราว่าเป็นคนที่บูชาชนชั้นทุนนิยม ซึ่งส่งผลให้นักศึกษาที่จบจากต่างประเทศหาทางอพยพออกจากจีน ส่วนการส่งนักศึกษาออกไปเรียนที่ต่างประเทศก็ได้หยุดชะงักไป (มา เทา, 2558)

ข. ช่วงการนโยบายการเปิดประเทศ นโยบาย “ก้าวออกไป”

หลังการปฏิวัติวัฒนธรรมสิ้นสุดลง ระบบเศรษฐกิจจีนเข้าสู่ภาวะล้มเหลว เต็งเสี่ยวผิง ผู้นำในขณะนั้นได้มีแนวคิดที่จะปฏิรูประบบเศรษฐกิจใหม่ การปฏิรูปเศรษฐกิจนี้เกี่ยวข้องกับนโยบายเศรษฐกิจของจีนที่เรียกว่า The Four

¹ Red Guards หรือ ยุวชนแดง เป็นขบวนการทางสังคมกึ่งทหารของเยาวชนที่ได้รับการสนับสนุนจากเหมาโดยตรง และขบวนการนี้ได้เติบโตขึ้นอย่างรวดเร็ว เหม่าใช้ชาชนกลุ่มนี้เป็นเครื่องมือในการ โฆษณาชวนเชื่อเพื่อให้บรรลุเป้าหมายทางการเมือง เช่น ทำลายสัญลักษณ์ของจีนในอดีตก่อนยุคคอมมิวนิสต์ รวมถึงงานศิลปะ วัตถุโบราณ และสุสานของบุคคลสำคัญของจีน

Modernizations ซึ่งมีเป้าหมายในการฟื้นฟูเศรษฐกิจจีนที่ซบเซามายาวนานด้วยการเสริมสร้างความเข้มแข็งด้านการเกษตร อุตสาหกรรม การป้องกันประเทศ และวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี นอกจากนี้ ยังได้ออกนโยบาย “ก้าวออกไป” ที่ส่งเสริมให้ชาวจีนออกไปลงทุนที่ต่างประเทศเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้เศรษฐกิจจีน นโยบายของเติ้งเสี่ยวผิง แบ่งออกเป็น 2 ช่วง ได้แก่

ระหว่างปี พ.ศ.2521 – พ.ศ.2535 เป็นช่วงที่รัฐบาลจีนมุ่งส่งเสริมให้นักศึกษาไปเรียนที่ต่างประเทศ โดยกำหนดให้ไปเรียนวิชาวิทยาศาสตร์เป็นหลัก ต่อมาจึงได้เพิ่มการสนับสนุนให้เรียนวิชากลุ่มสังคมศาสตร์และการบริหาร ในช่วงนี้เริ่มมีช่องทางให้ครอบครัวชาวจีนที่มีทุนทรัพย์มากพอสามารถส่งลูกหลานไปเรียนด้วยทุนส่วนตัวได้ ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของกระแสการออกไปเรียนที่ต่างประเทศหลังจากการผ่อนคลายนโยบายที่เข้มงวดกับการอพยพออกจากประเทศ ส่วนชาวจีนที่อพยพเข้าสู่ประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะประเทศไทยจะพึ่งพาอาศัยเครือข่ายญาติพี่น้องในการเข้ามาอยู่อาศัย โดยอ้างเหตุผลว่าต้องการเข้ามาเยี่ยมญาติพี่น้อง หลังจากรัฐบาลไทยได้เปิดรับนักท่องเที่ยวจีน การย้ายถิ่นไปยังประเทศไทยกลายเป็นธุรกิจประเภทหนึ่ง ทำให้มีชาวจีนที่ต้องการอยู่ประเทศไทยเป็นเวลานานมักใช้วิธีการอยู่เลยกำหนดเวลาวีซ่า (Over stay) และอยู่ในไทยต่อไปอย่างผิดกฎหมาย คนจีนบางกลุ่มใช้ประเทศไทยเป็นจุดแวะพักก่อนลี้ลับเดินทางไปยังประเทศตะวันตก โดยจะมาเจอกับเอเจนซีที่ดำเนินการออกเอกสารปลอมในประเทศไทย และรอคอยโอกาสที่เดินทางไปยังประเทศตะวันตก

ต่อมาในช่วง ปี พ.ศ.2536 – พ.ศ.2552 รัฐบาลจีนได้ส่งเสริมการค้าขายระหว่างประเทศอย่างต่อเนื่อง ทำให้มีเงินทุนและนักธุรกิจจากจีนไหลเข้ามาประเทศแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะประเทศไทยที่ไม่เพียงแต่เปิดโอกาสให้มีการทำการค้าระหว่างประเทศเพิ่มมากขึ้น แต่ยังยินดีต้อนรับชาวต่างชาติทั้งที่เป็นนักธุรกิจและนักท่องเที่ยวด้วย นอกจากนี้ ยังเปิดโอกาสให้ชาวต่างชาติสามารถเข้ามาทำงานและพักผ่อนระยะยาวได้ด้วย ซึ่งเห็นได้อย่างชัดเจนจากการเพิ่มขึ้นของโรงเรียนนานาชาติเพื่อรองรับความต้องการด้านการศึกษาของลูกหลานชาวต่างชาติที่เข้ามาทำงานหรือพักอาศัย จึงอาจกล่าวได้ว่านโยบายที่ยืดหยุ่นเหล่านี้ถือเป็นกลยุทธ์ของประเทศไทยในการดึงดูดชาวต่างชาติให้มาพักอาศัยในประเทศไทยได้ ทำให้ประเทศไทยได้รับประโยชน์จากเม็ดเงินต่างชาติซึ่งถือเป็นรายได้เข้าประเทศที่มีมูลค่าสูงมาก (Zhuang Guotu, 2551)

ในขณะเดียวกัน จีนได้ประกาศกลยุทธ์ “ก้าวออกไป” (Going Global) ซึ่งเป็นกลยุทธ์ที่มีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนด้านการเงินให้กับนักลงทุนชาวจีนที่ต้องการออกไปลงทุนทำธุรกิจที่ต่างประเทศ นอกจากนี้จีนจะมีนโยบายสนับสนุนให้เกิดการลงทุนนอกประเทศแล้ว ประเทศในแถบอาเซียนเองก็ได้ประโยชน์จากนโยบายเศรษฐกิจของจีน จนมีการพัฒนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีนอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นการค้าและการลงทุนจากจีนจึงเติบโตขึ้นในภูมิภาคนี้อย่างรวดเร็วนับแต่บัดนั้นมา และเห็นได้ชัดว่านโยบายในช่วงนี้มีผลอย่างมากต่อการอพยพออกไปต่างประเทศของชาวจีน ด้วยเหตุที่รัฐบาลจีนมีการสนับสนุนให้คนของตนเดินทางไปต่างประเทศเพื่อขยายความรู้ด้านวิชาการในสาขาต่าง ๆ รวมถึงการไปเชื่อมความสัมพันธ์ทางธุรกิจ ทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายในรูปแบบใหม่ของเยาวชนจีน กล่าวคือ เพื่อแสวงหาโอกาสทางการศึกษาและโอกาสทางธุรกิจในต่างประเทศไปพร้อม ๆ กัน การเปลี่ยนแปลงนโยบายความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่ประเทศจีนมีต่อประเทศในกลุ่มอาเซียนถือเป็นการเริ่มเปิดโอกาสสู่ตลาดใหม่ ๆ และถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ดึงดูดความสนใจของชาวจีนให้เดินทางไปยังประเทศที่จีนมีความสัมพันธ์ที่ดีด้วย (นริตา ชัยธิมา, 2560)

หลังจากจีนได้ผ่อนปรนนโยบายให้นักเรียนสามารถไปเรียนต่อที่ต่างประเทศได้ รัฐบาลจีนมีการให้ทุนนักศึกษาจำนวนมาก โดยเปิดโอกาสให้นักศึกษาสมัครขอทุนได้ด้วยตัวเอง หลังจากกระทรวงศึกษาธิการคัดเลือกนักเรียนทุนแล้วจะให้นักเรียนเซ็นสัญญารับทุนเรียนต่อ โดยมีเงื่อนไขว่าหากเรียนจบแล้วนักเรียนไม่ยอมกลับมาทำงานที่ประเทศจีน นักเรียนต้องเสียค่าปรับตามที่ระบุไว้ในสัญญา และในช่วงเวลานี้ เป็นช่วงที่เศรษฐกิจจีนเติบโตอย่างรวดเร็ว ผู้คนมีความมั่งคั่งและมีความต้องการส่งลูกไปเรียนต่างประเทศมากขึ้น จึงได้เปิดเสรีธุรกิจตัวแทนการศึกษา (Education agency) ที่ให้บริการอำนวยความสะดวกในการส่งนักศึกษาไปเรียนที่ต่างประเทศ

ก. ช่วงการดำเนินนโยบายแผนการพัฒนาป้อมหัวสะพาน ระหว่างจีน- เขตเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

นโยบายการเปิดประเทศของจีนเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจและการค้าขายระหว่างต่างประเทศโดยมีเมืองการค้าสำคัญอยู่แถวภาคตะวันออกและภาคตะวันออกเฉียงใต้ของจีน เนื่องจากสองภูมิภาคนี้ตั้งอยู่ติดทะเล การเดินทางและการขนส่งสินค้าทางเรือทำได้สะดวก หนึ่งในกลยุทธ์ที่รัฐบาลจีนใช้เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศคือการกระตุ้นการค้าระหว่างประเทศโดยมีเมืองท่าในเขตตะวันออกเฉียงใต้เป็นศูนย์กลางในการผลิตและกระจายสินค้า การเติบโตอย่างรวดเร็วของภาคการค้าระหว่างประเทศส่งผลดีโดยตรงต่อการพัฒนาเมืองท่าต่าง ๆ ของจีนซึ่งเป็นพื้นที่ที่อยู่ติดกับประเทศแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และเอเชียใต้ให้เจริญเติบโตตามไปด้วย

โดยเฉพาะในปี พ.ศ. 2552 ประธานาธิบดีหู จิ่นเทา ได้ความสำคัญกับมณฑลยูนนานในฐานะที่เป็นเมืองสำคัญทางการค้าในระดับภูมิภาค โดยใช้ยุทธศาสตร์ที่เรียกว่า “ป้อมหัวสะพาน” ซึ่งคือการเปิดประเทศสู่ประเทศทางเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ของจีนผ่านมณฑลยูนนาน เพื่อรองรับเขตการค้าเสรีอาเซียน-จีน และเป็นการยกระดับมณฑลยูนนานให้มีความพร้อมสำหรับการแข่งขันทางการค้าเสรียุคใหม่มากยิ่งขึ้น ซึ่งไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะด้านเศรษฐกิจเท่านั้น แต่ยังหมายถึง การพัฒนาด้านสังคม สิ่งแวดล้อม และโครงสร้างพื้นฐานไปพร้อม ๆ กัน นอกจากนี้ยังมุ่งหวังให้เกิดการเชื่อมโยงกับประเทศอื่น ๆ ทางชายฝั่งมหาสมุทรอินเดีย เอเชียใต้ เอเชียตะวันตก และแอฟริกาตะวันตก รวมแล้วกว่า 56 ประเทศ

ในอีกสองปีต่อมา พ.ศ. 2554 รัฐบาลจีนได้ประกาศนโยบายเพิ่มเติมเพื่อส่งเสริมการพัฒนายุทธศาสตร์โครงการชายการค้า (The Development of the Gateway Strategy) ซึ่งเน้นการสร้างบทบาทสำคัญให้กับมณฑลยูนนาน 4 ประการ ได้แก่ 1. เป็นช่องทางเชื่อมโยงติดต่อกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และเอเชียใต้ โดยได้พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทั้งระบบ เช่น ปรับปรุงถนนและสร้างทางด่วน ขยายเส้นทางรถไฟและก่อสร้างโครงข่ายรถไฟความเร็วสูง ส่งเสริมการขนส่งทางอากาศและพัฒนาท่าเรือ ตลอดจนสร้างเขื่อนเก็บน้ำเพื่อผลิตไฟฟ้า เป็นต้น 2. เป็นต้นแบบความร่วมมือระหว่างองค์กรทางสังคมระหว่างประเทศในด้านการศึกษา การจ้างงาน การดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมด้วยเทคโนโลยีพลังงานสะอาด เพื่อลดปัญหาจากการขยายตัวของเมืองทั้งในด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม 3. เป็นฐานการผลิตอุตสาหกรรมแปรรูปสินค้าที่นำเข้าและส่งออกจากประเทศ และ 4. เป็นเสมือนหน้าต่างทางวัฒนธรรมของจีนในการสร้างมิตรภาพและปฏิสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

จากนโยบายข้างต้นจะเห็นได้ชัดว่าแผนพัฒนาดังกล่าวของจีนไม่เพียงแต่เน้นการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างเดียว แต่ในขณะเดียวกันก็ช่วยส่งเสริมและพัฒนาการศึกษาของประชาชนจีนด้วย ทั้งนี้ จะเห็นได้ชัดว่าหลังจากรัฐบาลจีนได้ดำเนินยุทธศาสตร์ป้อมหัวสะพานทำให้เกิดความร่วมมือของมหาวิทยาลัยในจีนกับมหาวิทยาลัยในต่างประเทศ โดยเฉพาะในประเทศแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อย่างกว้างขวางมากขึ้น ปัจจุบันนี้มีมหาวิทยาลัยในมณฑลยูนนานกว่า 40 แห่ง ที่มีความร่วมมือด้านการศึกษากับมหาวิทยาลัยในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้กว่า 100 แห่ง ทำให้ในปี

พ.ศ. 2555 มีนักศึกษาจากเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เข้าไปศึกษาต่อในประเทศจีนกว่า 20,000 คน โดยนักศึกษากว่าร้อยละ 60 เลือกเรียนในมณฑลยูนนาน ในขณะที่จีนเองก็ส่งเสริมให้นักเรียนนักศึกษาของตนเองเรียนรู้ภาษาของประเทศในแถบเอเชียได้ด้วยเช่นกัน ทั้งนี้ เพื่อให้นักเรียนนักศึกษาเหล่านี้เป็นกำลังสำคัญในอุตสาหกรรมการค้าระหว่างประเทศ โดยจัดให้มีการเรียนการสอนหลักสูตรภาษาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งมีมากถึง 56 หลักสูตร และนักเรียนจีนเข้าศึกษาในหลักสูตรเหล่านี้กว่า 7,300 คน (Dong Yi ji, 2557)

จากบริบททางประวัติศาสตร์การเมือง สังคม และเศรษฐกิจ เห็นได้ชัดว่าการเดินทางไปศึกษาต่อต่างประเทศของนักเรียนจีนจากอดีตถึงปัจจุบันมีความแตกต่างกันไปตามนโยบายของรัฐบาลจีน โดยนักเรียนในอดีตจะมีโอกาสไปเรียนต่างประเทศด้วยทุนของรัฐบาลเท่านั้น ในขณะที่นักเรียนจีนรุ่นใหม่ได้รับการสนับสนุนอย่างเต็มที่จากผู้ปกครองที่มีพร้อมทั้งฐานะการเงินและการศึกษาที่ดีซึ่งเป็นผลมาจากการพัฒนาทางเศรษฐกิจแบบก้าวกระโดด

การเกิดขึ้นของชนชั้นกลางที่พร้อมทุ่มเทเพื่อการศึกษาที่ดีที่สุดของลูก

ในช่วงสิบกว่าปีที่ผ่านมาอายุและระดับการศึกษาของนักเรียนที่ไปเรียนต่างประเทศเปลี่ยนแปลงไปอย่างชัดเจน กล่าวคือ มีนักเรียนชาวจีนที่ออกไปเรียนต่างประเทศในระดับมัธยมศึกษาและปริญญาตรีเพิ่มมากขึ้น ในขณะที่มีแนวโน้มว่านักศึกษาชาวจีนที่ไปเรียนต่างประเทศมีอายุลดลงเรื่อย ๆ ซึ่งปรากฏการณ์ดังกล่าวเกี่ยวข้องกับสถานะทางเศรษฐกิจ มุมมองต่อการศึกษาและการเลี้ยงดูลูกของพ่อแม่ชาวจีน และการสนับสนุนจากนโยบายจีน ทั้งนี้ ปรากฏการณ์ที่มีนักเรียนจีนอายุน้อยไปเรียนต่อยังต่างประเทศมีการเปลี่ยนแปลงไปใน 4 ลักษณะ คือ

หนึ่ง นักเรียนที่ไปเรียนต่างประเทศค่อย ๆ เพิ่มจำนวนขึ้น โดยเฉพาะกลุ่มที่ไปเรียนต่อระดับปริญญาตรีซึ่งเป็นกลุ่มใหญ่ที่สุด การได้ไปเรียนต่างประเทศในขณะที่ยังน้อยนั้นมีปัจจัยด้านสภาพเศรษฐกิจของครอบครัวเป็นปัจจัยสำคัญที่สุด เนื่องจากการเรียนในต่างประเทศมีค่าใช้จ่ายสูงทั้งในระหว่างการเตรียมตัวก่อนไปเรียน และระหว่างที่กำลังศึกษา ณ ต่างประเทศ ก่อนไปเรียนต่อนักเรียนจีนที่อายุน้อยจำเป็นต้องเพิ่มพูนทักษะด้านภาษาอังกฤษเป็นพิเศษ เนื่องจากโรงเรียนที่นักเรียนจะเข้าเรียนได้คือ โรงเรียนนานาชาติที่สอนด้วยภาษาอังกฤษเป็นหลัก และยังคงต้องสื่อสารภาษาอังกฤษในชีวิตประจำวันด้วย นอกจากการเตรียมความพร้อมด้านภาษา ครอบครัวของนักเรียนจีนยังมีค่าใช้จ่ายในการเตรียมความพร้อมด้านวิชาการเพื่อให้โรงเรียนนานาชาติในต่างประเทศยอมรับให้เด็กเข้าเรียนอีกด้วย

สอง ปัจจุบันนักเรียนที่ไปเรียนต่างประเทศเป็นนักเรียนที่มีผลการเรียนในระดับดี เมื่อก่อนคนจีนเชื่อว่านักเรียนที่ถูกส่งไปเรียนต่างประเทศตั้งแต่อายุน้อยมักจะเป็นเด็กที่เรียนไม่ทันเพื่อนร่วมชั้น แต่ทว่าเด็กรุ่นใหม่ที่ได้เรียนในต่างประเทศกลับเป็นเด็กที่มีพื้นฐานการศึกษาดี เนื่องจากหลังการปฏิวัติวัฒนธรรมสิ้นสุดลง ประเทศจีนได้ปฏิรูปการศึกษาให้มีการสอนวิชาพื้นฐาน (General Education) โดยให้มีการเรียนการสอนหลากหลายวิชา ได้แก่ ภาษาจีน ภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ เป็นต้น มีการจัดสอบเป็นประจำ ผลของการปฏิรูปการศึกษาทำให้เยาวชนในยุคนี้เติบโตมาเป็นพ่อแม่ที่มีแนวคิดทันสมัยและมุ่งหวังที่จะเลี้ยงดูลูกให้เป็นเด็กที่มีคุณภาพ

สาม ในอดีตครอบครัวชาวจีนนิยมไปส่งลูกไปเรียนในกลุ่มประเทศพัฒนาแล้ว โดยเฉพาะประเทศอังกฤษ อเมริกา แคนาดา และออสเตรเลีย เนื่องจากประเทศเหล่านี้มีคุณภาพการศึกษาสูง เมื่อนักศึกษาเหล่านั้นเรียนจบกลับมายังประเทศจีนหรือเลี้ยงไม่ได้ที่ก็จะรู้สึกเปรียบเทียบว่าการศึกษาในจีนยังต้องปรับปรุงให้ดีขึ้น ส่งผลให้รัฐบาลหันมาสนใจลงทุนกับระบบการศึกษามากขึ้น นอกจากนั้น ประเทศพัฒนาแล้วหลายประเทศได้สร้างความร่วมมือกับ

องค์กรการศึกษาของประเทศจีนเพื่อก่อตั้ง โรงเรียนนานาชาติหลายแห่งขึ้นในจีน ทั้งนี้ ก็เพื่อยกระดับคุณภาพของนักเรียนที่จะไปศึกษาต่อต่างประเทศให้มีศักยภาพและมีความพร้อมสำหรับการแข่งขันกับเด็กจากที่อื่นทั่วโลก

สี่ ครอบครัวที่สามารถส่งเด็กไปเรียนที่ต่างประเทศไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะแค่ครอบครัวที่มีฐานะร่ำรวยมากเท่านั้น แต่ครอบครัวชนชั้นกลางก็เริ่มนิยมส่งลูกไปเรียนที่ต่างประเทศเช่นกัน โดยส่วนมากเป็นครอบครัวชนชั้นกลางที่อาศัยในเมืองใหญ่ ซึ่งมีทัศนคติที่มองว่าการศึกษาคือการลงทุนรูปแบบหนึ่ง ยิ่งลงทุนกับการศึกษามากเท่าใด ผลตอบแทนที่ได้ก็กลับมายิ่งมากขึ้นเท่านั้น (Zhou Qunying, 2561)

ผู้ปกครองชาวจีนชนชั้นกลางบางส่วนมีแผนการที่จะส่งลูกไปเรียนต่อระดับปริญญาตรีในประเทศพัฒนาอยู่แล้ว ซึ่งการไปเรียนต่อต่างประเทศต้องอาศัยการเตรียมตัวสูง โดยเฉพาะภาษาอังกฤษ การส่งลูกเข้าเรียนใน โรงเรียนนานาชาตินั้นเป็นทางเลือกที่นิยม แต่เนื่องจากค่าใช้จ่ายในการเรียนใน โรงเรียนนานาชาติในประเทศจีนสูงเกินไป การพาลูกไปเข้าเรียนใน โรงเรียนนานาชาติในประเทศที่ค่าใช้จ่ายไม่สูงนักจึงเป็นทางเลือกที่ผู้ปกครองชาวจีนสนใจที่จะพาลูกมาเรียนที่จังหวัดเชียงใหม่

เมื่อได้ยินว่ามีครอบครัวชาวจีนเลือกที่จะพาลูกมาเรียนที่เชียงใหม่ คนจำนวนมากก็พากันสงสัยว่าแทนที่จะมาพาประเทศไทยทำไมพวกเขาจึงไม่พาลูกๆ ไปเรียนในประเทศที่พูดภาษาอังกฤษเสียเลยเพราะคนไทยส่วนใหญ่ไม่ได้พูดภาษาอังกฤษ จากการสัมภาษณ์ครอบครัวชาวจีนชี้ให้เห็นว่าเหตุผลหลักนั้นเกี่ยวข้องกับคุณภาพการจัดการเรียนการสอนของ โรงเรียนนานาชาติในเชียงใหม่ที่มีคุณภาพดีคุ้มค่ากับเงินที่พวกเขาต้องจ่าย เมื่อเปรียบเทียบค่าใช้จ่ายกับสิ่งที่เด็กได้รับจาก โรงเรียนนานาชาติในประเทศจีน หรือการไปเรียนต่อใน โรงเรียนแถบยุโรปหรืออเมริกา ดังนั้นพ่อแม่บางครอบครัวเลือกเชียงใหม่ให้เป็น “จุดคิดตัว” ของลูก เพื่อที่จะได้กระโดดไปศึกษาต่อยังประเทศที่เจริญแล้วต่อไปได้ และเพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมให้ลูกกลายเป็นพลเมืองของยุคโลกาภิวัตน์ให้ได้

“ขณะที่ค่าเล่าเรียนของ โรงเรียนนานาชาติในประเทศจีนต่อปีสูงถึงประมาณปีละ 200,000 ถึง 250,000 หยวน (1,000,000-1,250,000 บาท) แต่ที่เชียงใหม่ค่าเทอมของ โรงเรียนนานาชาติ เช่น NIS ซึ่งสอนด้วยระบบของอเมริกา เราจ่ายค่าเทอมเพียงแค่ 50,000 หยวน (250,000 บาท) ต่อปี”

(สัมภาษณ์, คุณหลิว)

“คุณรู้ไหมว่าที่ประเทศจีนฉันต้องจ่ายเงินเยอะกว่านี้มาก แต่ถึงฉันจะมาอยู่ที่เชียงใหม่ฉันก็ยัง สามารถหาทุกอย่างได้ที่นี้ สิ่งที่น่าแปลกก็คือเมื่อคุณอยู่ที่จีน คุณต้องให้ลูกเรียนในระบบแบบจีนที่ใช้เวลาเรียนตั้งแต่ชั้นประถมถึงมัธยมจนถึง 12 ปี เวลาสิบกว่าปีที่ฉันพูดถึงนั้น ฉันต้องจ่ายเงินมากกว่า 1,000,000 หยวน (5,000,000 บาท) ดังนั้น ฉันจึงเลือกที่จะให้ลูกได้เรียนโรงเรียนดี ๆ ที่นี้ (เชียงใหม่) แล้วยังจ่ายค่าเทอมน้อยกว่าอยู่ที่จีนเสียอีก อยู่ที่นี้ฉันก็ยังคงมีชีวิตที่ดี อากาศที่เชียงใหม่ก็สบาย ๆ เมื่อตอนที่ฉันกลับไปจีน ฉันกลับรู้สึกว่าคุณทุกอย่างในจีนแพงไปหมด”

(สัมภาษณ์, คุณหลิว)

เสียงสะท้อนของแม่ต่อระบบการศึกษาของจีน

ผลการวิจัยพบว่าครอบครัวที่ย้ายมาอยู่เชียงใหม่ส่วนใหญ่ไม่พอใจกับระบบการศึกษาของจีน เนื่องจากสภาพแวดล้อมทางการศึกษาของจีนนั้นสร้างแรงกดดันให้กับเด็กเป็นอย่างมาก เช่น มีการสั่งการบ้านหรือสั่งให้ทำรายงานมากเกินไปที่เด็กจะรับไหว เหตุผลนี้มีส่วนกระตุ้นให้ครอบครัวชาวจีนต้องแสวงหาสถานที่ใหม่เพื่อให้บุตรหลานของตนได้รับการศึกษาที่ดีขึ้น ภายใต้สภาพแวดล้อมทางการศึกษาที่ผ่อนคลายมากกว่าที่เป็นอยู่ในประเทศจีน

ในระหว่างการสัมภาษณ์คุณจาง ซึ่งเป็นหนึ่งในกรณีได้แสดงให้เห็นถึงความไม่พอใจที่มีต่อระบบการศึกษาของประเทศจีนซึ่งเป็นสาเหตุให้ครอบครัวชาวจีนบางครอบครัวเลือกที่จะพาลูกหลานไปศึกษาต่อยังต่างประเทศ เธอคิดว่าระบบการศึกษาของจีนที่ถูกควบคุมอย่างเคร่งครัดจากรัฐบาลและแรงกดดันที่นักเรียนต้องเผชิญอยู่ทุกวันนี้มากเกินไป เธอคิดว่าลูกของเธอจะรับไหว เธอกล่าวว่าโรงเรียนในเมืองหางโจวต่างต้องการให้พ่อแม่ทำการบ้านร่วมกับลูก ซึ่งทำให้ผู้ปกครองรู้สึกเหน็ดเหนื่อยเกินไป เพราะผู้ปกครองต่างก็มีภาระอื่นอยู่แล้ว โดยคุณจางเล่าว่า

"การศึกษาในปัจจุบันของประเทศจีนเหมือนกับว่าจะต้องให้ผู้ปกครองแบกทุกอย่างไว้บนบ่า โรงเรียนต้องการให้พ่อแม่มีส่วนร่วมในทุกเรื่อง ทุกวัน ทำอย่างกับว่าถ้าไม่มีพ่อแม่การเรียนของเด็กจะเดินต่อไปไม่ได้เสียอย่างนั้น อย่างเช่น ถ้าเด็กสอบได้คะแนนน้อยพ่อแม่ก็จะถูกตำหนิไปด้วย ฉันคิดว่าพฤติกรรมที่ครูปฏิบัติกับพวกเราแบบนี้มันประหลาดมาก ฉันต้องทำหลายสิ่งหลายอย่าง ทั้งต้องไปรับไปส่งลูก ต้องสอนการบ้าน ต้องพาไปเรียนพิเศษ บางครั้งโรงเรียนก็ต้องการให้คนทั้งครอบครัวไปร่วมกิจกรรม ซึ่งผู้ปกครองหลายคนก็ไม่ได้มีเวลาว่างขนาดนั้น มีเด็กคนหนึ่งซึ่งเป็นลูกของเพื่อนที่เพิ่งจะเรียนอยู่ชั้นอนุบาลสามก็ยังคงต้องให้ปู่ย่าตายายไปร่วมกิจกรรม"

(สัมภาษณ์, คุณจาง)

แม้จะอยู่ต่างเมืองกับครอบครัวจาง แต่ครอบครัวของคุณหม่าซึ่งอยู่ในเมืองจินคูก็ประสบปัญหาเรื่องแรงกดดันจากระบบการศึกษาที่เคร่งเครียดไม่ต่างกัน โดยคุณหม่าเล่าให้ฟังว่าเด็กจีนต้องแบกความรับผิดชอบที่เกิดขึ้นซึ่งเป็นผลมาจากระบบการศึกษาที่บีบบังคับให้เด็กต้องเรียนพิเศษเพื่อจะได้ทำคะแนนสอบได้สูง ๆ

"ที่จินตู เด็ก ๆ ต้องไปเรียนพิเศษจนค่ำมืด แม้รัฐบาลจะไม่ได้บังคับแต่การเรียนพิเศษก็เหมือนกลายเป็นความจำเป็นที่ต้องทำ เพราะเด็กที่ไม่ได้เรียนพิเศษมักเรียนในห้องเรียนไม่ทันเพื่อน ในทุก ๆ วันทั้งฉันและลูกต้องทำส่งต่าง ๆ อย่างรีบร้อน แม้กระทั่งในช่วงวันหยุด ลูกชายของฉันยังต้องแบกกระเป๋าไปเรียนพิเศษถึง 2 ทุ่ม มันมีเหตุผล 2 อย่างที่เด็กต้องเรียนพิเศษนอกเวลา หนึ่ง คือ เพื่อทบทวนสิ่งที่เรียนไปแล้วและเรียนล่วงหน้าเพื่อให้คิดว่าเด็กมีการพัฒนาขึ้น ซึ่งเป็นสิ่งที่คุณครูเองก็ต้องการให้เป็นเช่นนั้น สอง คือ เมื่อถึงวันหยุด หากเด็กอยู่ที่บ้านเด็กก็จะเอาแต่เล่นเกมส์ หรือเล่นมือถือ พ่อแม่ก็เลยคิดว่าควรส่งไปเรียนพิเศษดีกว่า ด้วยเหตุนี้ธุรกิจสอนพิเศษจึงผุดขึ้นเร็วอย่างกับดอกเห็ด ศึกใหญ่ ๆ หลายแห่งต่างถูกใช้เป็นพื้นที่โฆษณาโรงเรียนสอนพิเศษ ฉันคิดว่าความทรงจำในวัยเรียนของเด็ก ๆ คงจะเต็มไปด้วยเรื่องเรียนพิเศษแม้ว่าเด็ก ๆ จะไม่ได้คิดอะไรมากเรื่องเรียนพิเศษก็ตาม พุดง่าย ๆ ก็คือเด็กจีนไม่ได้รับอนุญาตให้มีจุดอ่อนเรื่องการเรียนรู้ ถ้ามี พวกเขาก็ต้องพยายามทำให้การเรียนของตัวเองดีขึ้น"

(สัมภาษณ์, คุณหม่า)

เด็กหุ่นยนต์: ผลผลิตจากระบบการศึกษาที่เน้นเรียนเพื่อสอบ

เป้าหมายในการเรียนของทั้งนักเรียนและผู้ปกครองชาวจีน คือ การที่สามารถผ่านการสอบแข่งขันเพื่อคัดเลือกเข้าเรียนในระดับมหาวิทยาลัย ระบบเอนทรานซ์ที่ชี้ชะตาคณะนักเรียนนับล้านนี้เรียกว่า ระบบ "Gao Kao" การจัดสอบ Gao Kao มีขึ้นในช่วงเดือนมิถุนายนของทุก ๆ ปี ซึ่งถูกเรียกขานว่าเป็น "มิถุนายนดำ" เพราะเป็นเดือนที่นักเรียนจีนมีความกดดันสูงที่สุดเนื่องจากต้องเตรียมพร้อมอย่างหนักเพื่อสอบเข้ามหาวิทยาลัยที่ตัวเองคาดหวังไว้

การสอบ Gao Kao ถูกจัดขึ้นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2495 โดยรัฐบาลพรรคคอมมิวนิสต์ แต่เมื่อเกิดการปฏิวัติวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยส่วนใหญ่ถูกบังคับให้ปิดไป แม้จะมีบางแห่งที่ยังเหลืออยู่แต่ก็เป็นมหาวิทยาลัยที่เน้นด้านการเมืองมากกว่าวิชาการทั่วไป ระบบ Gao Kao ถูกรื้อฟื้นขึ้นใหม่อีกครั้งในปี 1977 ซึ่งเป็นผลมาจากการปฏิรูปการศึกษาที่รัฐบาลจีนเริ่มตระหนักได้ว่าการศึกษาขั้นสูงมีความหมายต่อการนำพาประเทศไปสู่ความทันสมัย (Tsegay and Ashraf, 2559) และการปฏิรูปการศึกษาก็ได้เปิดทางให้ประชากรจีนมีโอกาสไขว่คว้าหาความฝันในการได้เลื่อนสถานะทางสังคม ซึ่งก็ส่งผลดีต่อการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจของจีนด้วยเช่นกัน (Heger, 2560) อย่างไรก็ตาม การสอบ Gao Kao มีอัตราการแข่งขันสูงมาก เพียงปีแรกที่ ระบบ Gao Kao ถูกนำกลับมาใช้อีกครั้งก็มีผู้สมัครสอบถึง 5.7 ล้านคน แต่มีที่นั่งในมหาวิทยาลัยเพียง 220,000 ที่เท่านั้น ประมาณการกันว่าอัตราการแข่งขันเพื่อสอบเข้าในมหาวิทยาลัยชั้นนำของจีนสูงถึง 1 ต่อ 50,000 และล่าสุดในปี 2019 มีนักเรียนจีนที่เข้าสอบมากกว่า 10 ล้านคน (CTGN News, 2562)

การสอบ Gao Kao เป็นช่วงเวลาที่นักเรียนจีนนับล้านต้องเผชิญกับความเครียดและความกดดันในการสอบแข่งขันอยู่เสมอเนื่องจากแต่ละปีจะจัดสอบเพียงหนึ่งครั้งเท่านั้น หากสอบไม่ผ่านก็จะต้องรอถึงหนึ่งปีเพื่อกลับมาสอบอีกครั้ง ดังนั้น คะแนนทุกคะแนนมีความหมายมากสำหรับพวกเขาเพราะนั่นหมายถึงโอกาสที่จะได้เข้าเรียนต่อในมหาวิทยาลัยที่มีชื่อเสียงและโอกาสที่จะได้ทำงานดี ๆ หลังเรียนจบ และนำมาซึ่งความสำเร็จในชีวิตและความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจของจีน อย่างไรก็ตาม ระบบ Gao Kao ถูกวิพากษ์อย่างกว้างขวางว่าเป็นรากเหง้าของแรงกดดันอันมหาศาลต่อนักเรียนจีนเพราะอนาคตของนักเรียนถูกผูกไว้กับผลของการสอบนี้ (Tsegay and Ashraf, 2016)

ด้วยเหตุที่การสอบ Gao Kao มีความสำคัญต่อชีวิตของเด็ก ๆ ทุกคนมากขนาดนี้ เด็กที่ต้องเข้าสอบต่างรู้สึกเครียดและกดดันเป็นอย่างมาก เพราะพวกเขาถูกคาดหวังจากคนรอบข้าง ถึงแม้ว่าหากสอบไม่ผ่านในรอบแรกจะสามารถสอบอีกได้ในปีต่อไป แต่การสอบมหาวิทยาลัยได้ในปีแรกมีผลอย่างมากต่อการสมัครเข้าทำงาน โดยเฉพาะงานข้าราชการซึ่งเป็นงานที่พ่อแม่ชาวจีนคาดหวังอยากให้ลูกได้ทำ งานข้าราชการบางตำแหน่งจะมีการกำหนดคุณสมบัติผู้สมัครไว้เลยว่าต้องเป็น “应届生” (Ying jie sheng) ซึ่งหมายถึงคนที่สอบผ่าน Gao Kao ได้ตั้งแต่ครั้งแรก ส่วนคนที่ปีแรกสอบไม่ผ่านจนต้องกลับมาสอบใหม่ในปีถัดไปจะถูกเรียกว่า “往届生” (Wang jie sheng) ซึ่งนักศึกษาที่ถูกจัดอยู่ในกลุ่มนี้มีโอกาสสูงที่จะถูกให้ถูกปฏิเสธไม่ให้สมัครงานในบางตำแหน่ง ความผิดหวังและความอายที่สอบไม่ติดทำให้นักเรียนส่วนใหญ่ ไม่กลับไปสอบในปีถัดไป และมักกลบแถมด้วยการหยุดเรียนแล้วออกไปหาทำงานด้วยวุฒิมัธยมปลายเท่านั้น ยิ่งไปกว่านั้น มีเด็กอีกจำนวนหนึ่งเกิดความเครียดจนตัดสินใจ ‘ฆ่าตัวตาย’ จากการสำรวจ ในปี 2014 พบว่า กว่า 93% ของเด็กที่ตัดสินใจจบชีวิตตัวเองเกิดจากความเครียดจากการสอบ (Heger, 2560)

อาจกล่าวได้ว่าระบบ Gao Kao เป็นระบบที่สร้างขึ้นโดยมีเป้าหมายที่การคัดเลือกคนเก่งผ่านการสอบแข่งขันวิชาการ และมีบังคับนักเรียนต้องต้องขยันเรียนและกดดันตัวเองเพื่อรักษาระดับการเรียนให้ดีอยู่เสมอ ด้วยการเรียนเสริม ทบทวนตำราเป็นประจำ จนแทบไม่สามารถหาเวลาผ่อนคลายได้

บทบาทในการคัดเลือกเด็กเก่งของระบบ Gao Kao สะท้อนให้เห็นว่าตัวระบบคือปัจจัยสำคัญที่สร้างแรงกดดันให้แก่เด็กนักเรียนจีนอย่างมาก จนมีคำกล่าวกันว่านักเรียนจีนนั้น “เรียนเพื่อสอบไม่ใช่เรียนเพื่อรู้” พ่อแม่ผู้ปกครองชาวจีนจำนวนหนึ่งมีความเห็นว่านักเรียนที่เป็นผลผลิตของระบบ Gao Kao นั้น ถูกลดทอนความสามารถในการคิดสร้างสรรค์ การวิเคราะห์วิจารณ์ การที่ต้องทุ่มเทให้กับการท่องตำราและทำข้อสอบไม่ก่อให้เกิดการพัฒนาบุคลิกภาพของเด็กอย่างรอบด้าน จากข้อมูลสนามที่ผู้ศึกษาได้รวบรวมมาพบว่า มีครอบครัวของกรณีศึกษาหลายครอบครัวที่

เผชิญปัญหา ผู้ศึกษาได้พูดคุยกับแม่จ้างและแม่หลิว ซึ่งทั้งสองต่างมีลูกที่กำลังเรียนในชั้นประถมศึกษา โดยแม่ทั้งสองคนได้เล่าให้ฟังถึงประสบการณ์การเรียนของลูกซึ่งได้รับผลกระทบด้านบุคลิกภาพจากสภาพแวดล้อมในโรงเรียน และการต้องเรียนอย่างเคร่งครัดในระบบ Gao Kao ขณะที่ยังอาศัยอยู่ในประเทศจีนว่า

“ระบบการศึกษาที่จีนไม่เหมาะกับลูกชายเพราะแต่ละห้องเรียนมีนักเรียนจำนวนมาก ครูหนึ่งคนต้องรับภาระการสอนหลายวิชา และต้องควบคุมนักเรียนทั้งหมดให้อยู่ในกฎระเบียบให้ได้ ดังนั้น ครูจะชอบเด็กที่เชื่อฟังมากกว่า ในช่วงประถมศึกษาเด็กชายส่วนใหญ่มักจะซุกซน เกเร ครูจัดการกับเด็กยาก สอนยาก แต่แม่คิดว่าช่วงเวลานี้เป็นช่วงเวลาสำคัญที่เด็กจะได้พัฒนาบุคลิกภาพ แต่เพราะผู้ชายมักไม่ค่อยเชื่อฟังครู ดังนั้น เด็กผู้ชายจะโดนครูลงโทษบ่อย ๆ แม่มองว่าการลงโทษของครูมีส่วนทำลายบุคลิกภาพและความมั่นใจในตัวเด็ก เมื่อโดนทำโทษบ่อย ๆ นิสัยของลูกชายก็เปลี่ยนไปเป็นคนขี้โมโหและเครียดมากจนถึงขนาดไม่ยอมไปโรงเรียน” (สัมภาษณ์, คุณจาง)

ส่วนแม่หลิว ภูมิศึกษาอีกคนหนึ่งเล่าให้ถึงบุคลิกภาพของลูกชายที่เปลี่ยนไปหลังเรียนตามระบบ Gao Kao ซึ่งเธอสังเกตเห็นการเรียนในระบบนี้ลดทอนความคิดสร้างสรรค์และความกล้าแสดงออกในตัวของผู้เรียนของเธอ โดยแม่หลิวเล่าว่า

“ก่อนที่เข้าไปเรียนที่โรงเรียนรัฐ ลูกชายเป็นเด็กรักการเขียน เขาชอบเขียนบทความสั้น ๆ เป็นประจำ แต่หลังจากเข้าไปเรียนที่โรงเรียนประถมเขาก็เริ่มปิดตัวเอง เริ่มกลายเป็นเด็กเงียบ ครอบครัวยุติว่าเราจึงคิดว่าต้องทำอะไรสักอย่าง เราจึงตัดสินใจไม่ให้ลูกไปเรียนที่โรงเรียนรัฐอีกต่อไป” (สัมภาษณ์, คุณหลิว)

ในอดีตนั้น เด็กที่เก่งที่สุดจะเลือกเรียนที่มหาวิทยาลัยปักกิ่ง แต่ตอนนี้พวกเขาตัดสินใจไปเรียนที่ฮาร์วาร์ดแทน จากสถิติพบว่ามียุติจากจีนมากกว่า 300,000 คน ไปเรียนที่อเมริกาและอีก 90,000 คน ไปเรียนที่อังกฤษ อย่างไรก็ตาม สถานศึกษาในต่างประเทศต่างให้ความเห็นว่านักเรียนจีนซึ่งเป็นผลผลิตของระบบ Gao Kao นั้น มีทักษะดีในด้านการทำงาน แต่ยังขาดทักษะด้านการคิดวิเคราะห์ ซึ่งทำให้พวกเขาเหมือนหุ่นยนต์ที่ต้องรอคอยคำสั่งมากเกินไป

มลพิษทางอากาศสาเหตุของการเจ็บป่วยในเด็ก

นอกเหนือจากความไม่พอใจกับระบบการศึกษา พ่อแม่บางคนยังประสบปัญหาด้านสภาพแวดล้อมที่ส่งผลต่อสุขภาพของลูกอย่างร้ายแรง ตัวอย่างเช่น ปัญหามลพิษทางอากาศในประเทศจีนเป็นปัจจัยผลักดันให้พ่อแม่ต้องพาเด็กออกจากบ้านเกิดของตนเอง มลพิษทางสิ่งแวดล้อมในประเทศจีนเป็นเรื่องร้ายแรง โดยเฉพาะเรื่องหมอกควันซึ่งส่งผลต่อสุขภาพของทั้งผู้ใหญ่และเด็ก โดยเฉพาะกรณีที่เกิดกับครอบครัวจางซึ่งอาศัยอยู่ในเมืองหางโจว ที่ประชากรทุกคนล้วนเป็นผู้ได้รับผลกระทบจากฝุ่นพิษ คนจำนวนมากป่วยเป็นโรคนานาชนิดเนื่องจากสภาพอากาศที่เลวร้าย โดยเฉพาะในเหตุการณ์ “2013 Eastern China smog”¹ มลพิษทางอากาศกลายเป็นประเด็นใหญ่ในประเทศจีนและผู้ป่วยโรคคิดเชื่อเฉียบพลันระบบทางเดินหายใจ โรคตาแดง และโรคหัวใจก็ได้เพิ่มจำนวนมากทั่วประเทศ

¹ ตั้งแต่วันที่ 10 ม.ค. 2556 พื้นที่หลายแห่งทางภาคเหนือและภาคกลางของจีนได้ประสบภาวะหมอกควันหนาปกคลุมเมืองติดต่อกันหลายวัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง กรุงปักกิ่งและเมืองสื่อเจีจวงของมณฑลเหอเป่ย์เกิดปัญหาหมอกควันทางอากาศเป็นพิษในระดับที่เป็นอันตราย เทศบาลกรุงปักกิ่งและสื่อเจีจวงได้ออกมาตรการฉุกเฉินเพื่อบรรเทาปัญหาหมอกควันทางอากาศ

คุณจงซึ่งเจ็บป่วยจากการที่ต้องอาศัยอยู่ร่วมกับปัญหาหมอกควันที่เกิดขึ้นเป็นประจำในทางโจว เล่าให้ฟังถึงความจำเป็นที่ต้องพาลูกหนีออกจากพื้นที่ที่เต็มไปด้วยมลพิษว่า

“คนอื่นคงไม่สามารถจินตนาการได้ว่าทำไมฉันจึงพาลูกออกจากประเทศจีนตั้งแต่เขายังเด็ก หากไม่มีปัญหาเรื่องหมอกควัน เมืองทางโจวถือว่าเป็นเหมือนสวรรค์ เป็นเมืองที่น่าอยู่และเป็นเมืองที่อยู่แล้วมีความสุขมากที่สุดเมืองหนึ่งของประเทศจีน แต่ลูกของฉันโตมาพร้อมกับการเป็นโรคหอบหืดอักเสบ เมืองทางโจวมีหมอกควันปกคลุมหนามาก และนับวันยิ่งจะเลวร้ายลงไปทุกทีปีๆ นึงคนทางโจวต้องเจอกับปัญหาหมอกควันมากกว่า 200 วัน ลูกของฉันมักจะไอและต้องกินยาจีนโบราณอยู่เสมอ ลูกของฉันก็เลยไม่ค่อยโต ตัวเล็ก ผอมบางมาก

ความกังวลเกี่ยวกับปัญหาสุขภาพของลูกเป็นอีกเหตุผลหนึ่งที่ทำให้ครอบครัวจางมองหาสถานที่บางแห่งที่สามารถเลี้ยงลูกได้โดยไม่ต้องกังวลเรื่องปัญหาโรคหอบหืดอักเสบของลูกมากนัก เพราะปัญหามลพิษที่เมืองทางโจวเป็นปัญหาที่คุกคามสุขภาพพระระบบทางเดินหายใจของครอบครัวนี้มานานกว่า 15 ปี ดังนั้น ครอบครัวจางจึงตัดสินใจหนีออกจากเมืองทางโจวเพื่อให้แน่ใจว่าลูกชายจะมีคุณภาพชีวิตที่ดี ไม่ป่วยบ่อย ๆ โดยคุณจงอธิบายเหตุผลที่เลือกพาลูกมาอยู่เชียงใหม่ว่า

“ทำไมชาวเมืองทางโจวถึงมาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่เชียงใหม่ล่ะเธอ? ก็ที่ประเทศจีนเค้าบอกว่าถ้าดัชนีคุณภาพอากาศอยู่ที่ 70 นี่ก็ดีมาก แต่ถ้าเป็นที่เชียงใหม่ ถ้าวันที่มีค่าอากาศขนาดนี้เค้าจะบอกให้สวมหน้ากากอนามัยออกนอกบ้านแล้ว เห็นชัดเลยว่ามันแตกต่างกันมาก ตั้งแต่มารู้อยู่ที่นี่ลูกผมไม่เคยต้องกินยาเลย โรคหอบหืดอักเสบก็หายแล้ว เขาไม่ไอ เขากินข้าวได้เยอะ พุงกาง ๆ ก็คือ ทุกอย่างมันดีมาก และเขาก็กลายเป็นเด็กอารมณ์ดี”

5. การอภิปรายผล

จากผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่าสาเหตุที่ครอบครัวชาวจีนเลือกพาลูกมาเรียนที่เชียงใหม่ ไม่ได้เป็นเพียงแค่การตัดสินใจส่วนบุคคล แต่ได้รับอิทธิพลทางอ้อมจากบริบททางการเมือง สังคม เศรษฐกิจ ตลอดจนนโยบายในช่วงเวลาต่าง ๆ ของประเทศจีน นอกเหนือจากนี้ ระบบการศึกษาที่ให้ความสำคัญกับเด็กเก่งและทิ้งเด็กที่เรียนอ่อนไว้เบื้องหลังจนทำให้เด็กไม่มีความสุขในการเรียนและมีพฤติกรรมเปลี่ยนแปลงไปจนส่งผลกระทบต่อการใช้สังคมต่อไปในอนาคต ก็เป็นแรงผลักดันให้ครอบครัวชาวจีนพาลูกออกจากประเทศเพื่อแสวงหาพื้นที่ที่จัดให้มีการศึกษาที่มีคุณภาพดีเทียบเท่ากับการศึกษาในประเทศพัฒนาแล้วและเหมาะสมกับบุคลิกภาพของลูก การส่งลูกไปเรียนที่เชียงใหม่จึงถือเป็นทางเลือกที่น่าสนใจที่ครอบครัวชาวจีนสามารถส่งเสริมลูกให้พร้อมสำหรับการศึกษาระดับสูงในประเทศพัฒนาแล้วต่อไป

6. ข้อเสนอแนะ

ข้อจำกัดของการศึกษานี้ คือ กรณีศึกษามีจำนวนน้อยจึงขาดมิติในแง่ของความหลากหลาย มีความเป็นไปได้ว่าผู้ปกครองชาวจีนบางส่วนไม่ได้พาลูกมาเรียนที่เชียงใหม่ด้วยเหตุผลด้านการศึกษาเพียงอย่างเดียวแต่มีความต้องการมหาโอกาสทางเศรษฐกิจด้วย นอกจากนี้ ผู้ถูกสัมภาษณ์ทั้งหมดเป็นผู้ปกครอง จึงยังขาดข้อมูลในส่วนบุตรหลานจีนที่เข้ามาอยู่ในเชียงใหม่ว่ามีความคิดเห็นต่อการศึกษาในประเทศไทย

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอขอบคุณสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ที่สนับสนุนทุนวิจัย

เอกสารอ้างอิง

- มา เทา, (2558). คนจีน โฟ้นทะเลรุ่นใหม่: กรณีศึกษาผู้อพยพชาวจีนในประเทศไทยด้วยวิธีพินิจเชิงชีวประวัติ. หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาชาวมณฑลกลุ่มน้ำโขงและสาละวินศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.
- นาริตา ชัยธริมา, (2560). การเคลื่อนย้ายของนักศึกษาจีนสู่ภูมิภาคเนย์: กรณีนักศึกษาจีนในมหาวิทยาลัยเชียงใหม่. วารสารอารยธรรมศึกษา โขง-สาละวิน. หน้า 174-192.
- CTGN News, (2562). Gaokao 2019: Over 10.3 million take national college entrance exam. 10-Jun-2019 สืบค้นจาก <https://news.cgtn.com/news/35456a4e35494464776c6d636a4e6e62684a4856/index.html>
- Dong Yijing, (2557). The Internationalized Talents Training of Universities in Yunnan under the Bridgehead Strategy. *Journal Academic Exploration*.2014(7). Pp 149-152
- Heger, I., (2560). Understanding the Persistence of China's National College Entrance Examination: The Role of Individual Coping Strategies. *Berliner China-Hefte/Chinese History and Society*, n. 49, p. 113-133.
- Tsegay, S., and Ashraf, M., (2559). How do students succeed in national college entrance examination (Gao-kao) in China: A qualitative study. *International Journal of Research Studies in Education*, v.5, n.3, p.81-90.
- Yao Shuping, (2558). The Wives of Students Abroad Coincided with China's Entire Modernization Process. *Journal Science and Culture*.2015(2), pp 34-67
- Zhou Qunying, (2561). Reviewing the Policy Change of College Entrance Examination since Its Resumption from the Perspective of Fairness. *Journal of South China University of Technology (Social Science Edition)*. 2018(6), pp. 110-118
- Zhuang Guotu, (2551). Interaction of Migrants: The New Development of relationship about China and South-East Asia and the Reason Chinese Immigration to Southeast Asia Country in Recent 20 years. *Journal of Contemporary Asia Pacific Studies (Bimonthly)*. 2008(2), pp.83-104.

Interview

- Jang. Interview 24 September 2560.
- Liu. Interview 19 and 24 September 2560.
- Ma. Interview 23 January 2561.